

Świadomość ekologiczna Polaków

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 20 stycznia 2020 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Ekologia i zachowania proekologiczne zajmują już stałe miejsce w dyskusji publicznej. W jednym z naszych sondaży¹ zapytaliśmy Polaków o to, w jakim stopniu stan środowiska naturalnego jest przedmiotem ich obaw oraz czy mają poczucie wpływu na niego. Interesował nas nie tylko poziom świadomości ekologicznej Polaków, ale również to, jakie działania podejmują oni w codziennym życiu na rzecz ochrony środowiska.

ŚWIADOMOŚĆ EKOLOGICZNA

Obawy związane ze stanem środowiska naturalnego deklaruje znaczna część Polaków, ale częściej dotyczą one skali globalnej niż lokalnej. Bardzo duży lub duży niepokój o stan środowiska w skali całego świata deklaruje zdecydowana większość badanych (70%), w skali kraju – ponad połowa (53%), natomiast stan środowiska naturalnego we własnej miejscowości zamieszkania jest przedmiotem troski jedynie co czwartego respondenta (25%).

TABELA 1

W jakim stopniu stan środowiska naturalnego w miejscowości, w której Pan(i) mieszka, jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	2009	2011	2014	2016	2018	2020
	w procentach					
W bardzo dużym lub dużym	30	27	22	21	32	25
W niewielkim	47	47	50	54	51	46
W zasadzie w żadnym	19	23	26	21	16	27
Trudno powiedzieć	4	3	2	4	2	2

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (364) przeprowadzono w ramach procedury mixed-mode na reprezentatywnej imiennej próbie pełnoletnich mieszkańców Polski, wylosowanej z rejestru PESEL.

Każdy respondent wybierał samodzielnie jedną z metod:

- wywiad bezpośredni z udziałem ankietera (metoda CAPI),
- wywiad telefoniczny po skontaktowaniu się z ankieterem CBOS (CATI) – dane kontaktowe respondent otrzymywał w liście zapowiednim od CBOS,
- samodzielne wypełnienie ankiety internetowej, do której dostęp był możliwy na podstawie loginu i hasła przekazanego respondentowi w liście zapowiednim od CBOS.

We wszystkich trzech przypadkach ankieta miała taki sam zestaw pytań oraz strukturę. Badanie zrealizowano w dniach od 28 września do 8 października 2020 roku na próbie liczącej 1133 osoby (w tym: 65,3% metodą CAPI, 22,9% – CATI i 11,7% – CAWI).

TABELA 2

W jakim stopniu stan środowiska naturalnego w naszym kraju jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?	Wskazania respondentów według terminów badań											
	1993*	1997*	1999	2000	2006	2008	2009	2011	2014	2016	2018	2020
	w procentach											
W bardzo dużym lub dużym	78	71	58	51	40	61	50	46	41	45	68	53
W niewielkim	13	20	30	36	45	28	38	40	43	43	25	35
W zasadzie w żadnym	3	4	6	7	7	5	7	8	10	4	4	7
Trudno powiedzieć	6	5	5	6	8	6	5	6	6	8	4	5

* W latach 1993 i 1997 badania dotyczące ekologii zostały przeprowadzone na zlecenie Instytutu na rzecz Ekorozwoju

TABELA 3

W jakim stopniu stan środowiska naturalnego na Ziemi, na całym świecie jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?	Wskazania respondentów według terminów badań						
	2006	2008	2009	2014	2016	2018	2020
	w procentach						
W bardzo dużym lub dużym	58	69	61	63	71	79	70
W niewielkim	27	19	26	24	16	12	18
W zasadzie w żadnym	5	5	6	4	4	2	4
Trudno powiedzieć	10	7	7	9	9	7	8

Dwa lata temu zarejestrowaliśmy wzrost obaw związanych ze stanem środowiska naturalnego zarówno w skali całego świata, jak i kraju oraz własnej miejscowości zamieszkania. Niepokój ten był najwyższy w historii naszych badań. W tym roku w stosunku do 2018 zanotowaliśmy spadek obaw we wszystkich analizowanych obszarach. Odsetek badanych wyrażających bardzo duży lub duży niepokój o stan środowiska naturalnego w skali świata jest bardzo zbliżony do zarejestrowanego w roku 2016, w przypadku kraju i miejscowości zamieszkania – większy niż w roku 2016.

Nasilenie obaw związanych ze stanem środowiska we własnej miejscowości zamieszkania wyraźnie zależy od wielkości miejsca zamieszkania – częściej deklarują je mieszkańcy większych miast. Bardzo duży lub duży niepokój wyraża co drugi mieszkaniec największych aglomeracji i jedynie 14% mieszkańców wsi. Zależność tego rodzaju występuje również w przypadku całego kraju i całego świata, lecz jest ona słabsza.

Zauważyć można również, że nasilenie obaw związanych ze stanem środowiska naturalnego – w miejscowości zamieszkania, w kraju oraz na świecie – zależne jest od poziomu wykształcenia. Duży lub bardzo duży niepokój częściej wyrażają lepiej wykształceni respondenci – zob. tabele aneksowe 1–3.

Interesowało nas również, jak badani oceniają okolicę, w której mieszkają, pod względem czystości powietrza, ulic, chodników, dróg, trawników, skwerów oraz wód powierzchniowych (rzek, jezior i morza). Najlepiej pod tym względem oceniana jest czystość ulic, chodników, dróg i skwerów (61% ocen dobrych lub bardzo dobrych, średnia na pięciostopniowej skali – 3,64), w dalszej kolejności – czystość powietrza (51% ocen dobrych lub bardzo dobrych, średnia – 3,46), a najgorzej – wód (38% ocen dobrych lub bardzo dobrych, średnia – 3,21).

TABELA 4

Oceny od 1 do 5, gdzie 1 oznacza ocenę bardzo złą, a 5 bardzo dobrą	Jak ocenił(a)by Pan(i) okolicę, w której Pan(i) mieszka, pod względem:					
	czystości powietrza		czystości otoczenia – ulic, chodników, dróg, trawników, skwerów		czystości okolicznych wód powierzchniowych – rzek, jezior, morza	
	w procentach					
1 Bardzo zła	6	19	4	13	6	22
2	13		9		16	
3	28	28	25	25	29	29
4	31	51	43	61	29	38
5 Bardzo dobra	20		18		9	
Trudno powiedzieć	1	1	2	2	11	11
Średnia na skali od 1 do 5	3,46		3,64		3,21	

Opinie na ten temat różnicuje wielkość miejsca zamieszkania. Generalnie na wsiach i w mniejszych miejscowościach czystość powietrza, otoczenia oraz okolicznych wód powierzchniowych oceniana jest lepiej niż w dużych lub bardzo dużych miastach. Najsilniej ta zależność uwidacznia się w przypadku postrzegania jakości powietrza. Zauważyć można również, że osoby lepiej wykształcone są bardziej krytyczne w postrzeganiu czystości najbliższego otoczenia, powietrza oraz wód – zob. tabelę 5 i tabele aneksowe 4–6.

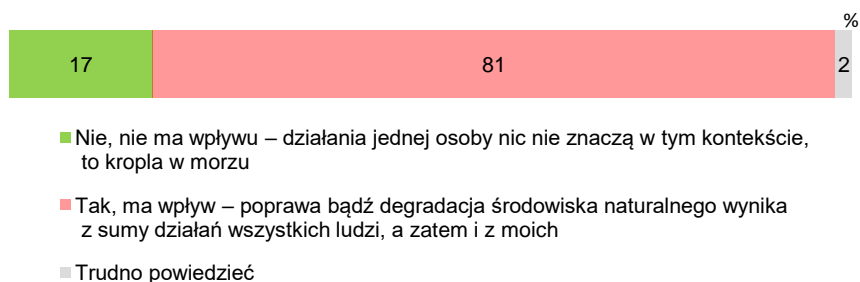
TABELA 5

Miejsce zamieszkania	Korzystając z ocen od 1 do 5, gdzie 1 oznacza ocenę bardzo złą, a 5 bardzo dobrą, jak ocenił(a)by Pan(i) okolicę, w której Pan(i) mieszka, pod względem:		
	czystości powietrza	czystości otoczenia – ulic, chodników, dróg, trawników, skwerów	czystości okolicznych wód powierzchniowych – rzek, jezior, morza
	średnia		
Wieś	3,98	3,82	3,46
Miasto do 19 999	3,47	3,78	3,42
20 000 – 99 999	3,04	3,50	3,03
100 000 – 499 999	3,12	3,38	2,79
500 000 i więcej mieszk.	2,77	3,36	2,85

Ogromna większość badanych uważa, że ich własne zachowanie, sposób życia przekładają się w istotny sposób na stan środowiska naturalnego (81%). Pogląd ten dominuje od 2009 roku, od kiedy pytamy o tę kwestię. W roku 2016 w stosunku do roku 2014 zarejestrowaliśmy wzrost przekonania o wpływie na stan środowiska naturalnego, natomiast w ostatnim pomiarze – w porównaniu z rokiem 2016 – opinie na ten temat nie zmieniły się.

CBOS

RYS. 1. Jak Pan(i) ocenia, czy Pan(i) osobiście, Pana(i) sposób życia, ma wpływ na stan środowiska naturalnego?

Poczucie wpływu na stan środowiska naturalnego wśród badanych w wieku 55 lat i więcej jest wyraźnie mniejsze niż wśród młodszych respondentów. Najczęściej deklarują je ankietowani w wieku 18–34 lata (88–89% w zależności od kategorii), a najrzadziej najstarsi, w wieku 65 lat i więcej (68%). Istotne znaczenie w tym kontekście odgrywa wykształcenie. Lepiej wykształceni respondenci częściej uważają, że ich osobiste działania przekładają się na stan środowiska naturalnego (sądzi tak 62% ankietowanych z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym i 93% z wyższym). Ponadto częściej poczucie wpływu na stan środowiska naturalnego deklarują respondenci bardziej zadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych, o dochodach *per capita* w gospodarstwie domowym wynoszących co najmniej 1500 zł. W grupach społeczno-zawodowych przekonanie o możliwości wpływania na stan środowiska naturalnego najczęściej deklarują: pracownicy administracyjno-biurowi (97%) oraz kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem (96%).

Uwzględniając natomiast poglądy polityczne mierzone na skali lewica – centrum – prawica, zauważyć można, że najczęściej poczucie wpływu na stan środowiska naturalnego deklarują respondenci identyfikujący się z lewicą (89%), a w dalszej kolejności – z centrum (85%). W mniejszym stopniu są o nim przekonani badani utożsamiający się z prawicą (79%), a w najmniejszym ankietowani o niesprecyzowanych poglądach politycznych (69%) – zob. tabelę aneksową 7.

TABELA 6

Jak Pan(i) ocenia, czy Pan(i) osobiście, Pana(i) sposób życia, ma wpływ na stan środowiska naturalnego?	Wskazania respondentów według terminów badań				
	2009	2011	2014	2016	2020
	w procentach				
Nie, nie ma wpływu – działania jednej osoby nic nie znaczą w tym kontekście, to kropla w morzu*	24	18	23	16	17
Tak, ma wpływ – poprawa bądź degradacja środowiska naturalnego wynika z sumy działań wszystkich ludzi, a zatem i z moich	71	79	74	81	81
Trudno powiedzieć	5	3	3	3	2

* W roku 2016 treść tej odpowiedzi była następująca: „Nie, nie ma wpływu – działania jednej osoby nic nie znaczą w tym kontekście”

ZACHOWANIA PROEKOLOGICZNE

Zapytaliśmy respondentów o różne zachowania związane z ochroną środowiska w codziennym życiu. Interesowało nas podejmowanie konkretnych działań, nie pytaliśmy natomiast o motywacje z nimi związane – czy ankietowani podejmują je, mając na względzie troskę o środowisko naturalne, czy z przyczyn finansowych lub innych powodów.

TABELA 7

Proszę powiedzieć, czy:	Zdecydo- wanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydo- wanie nie	Trudno powiedzieć	Nie dotyczy
	w procentach					
segreguje Pan(i) odpadki domowe	83	12	3	2	0	0
	95			5	0	0
kupuje Pan(i) tyle żywności, ile Pan(i) potrzebuje, nie marnuje Pan(i) żywności	56	37	4	1	1	1
	93			5	1	1
sprzęt AGD, którego używa Pan(i) w domu, jest energooszczędny (np. lodówka, pralka itp.)	54	38	5	1	2	0
	92			6	2	0
zabiera Pan(i) na zakupy torby wielorazowego użytku i unika brania w sklepach jednorazowych, plastikowych torebek	69	22	5	2	1	2
	91			7	1	2
ogranicza Pan(i) zużycie energii elektrycznej w swoim domu	45	45	8	2	0	0
	90			10	0	0
ogranicza Pan(i) zużycie wody w swoim domu	45	44	7	3	1	0
	89			10	1	0
unika Pan(i) kupowania produktów szkodliwych dla środowiska	33	45	11	2	7	2
	78			13	7	2
ogranicza Pan(i) zużycie gazu w swoim domu	33	36	7	3	2	19
	69			10	2	19
kupuje Pan(i) produkty w większych opakowaniach, żeby ograniczyć ilość plastikowych opakowań	26	37	24	7	4	2
	63			31	4	2
wyłącza Pan(i) z prądu telewizor, komputer, radio, kiedy ich Pan(i) nie używa	34	24	23	19	0	0
	58			42	0	0
na ogół używa Pan(i) przy sprzątaniu, praniu czy zmywaniu środków ekologicznych lub stosuje Pan(i) środki naturalne, takie jak np. ocet, soda	15	33	30	17	5	0
	48			47	5	0
w miarę możliwości rezygnuje Pan(i) z jazdy samochodem i jeździ rowerem, autobusem, pociągiem	24	23	24	20	1	8
	47			44	1	8
zbiera Pan(i) śmieci napotkane w lesie, na łące, nad rzeką	14	33	29	20	4	0
	47			49	4	0
ogranicza Pan(i) kupowanie nowych ubrań, kupuje Pan(i) używaną odzież	18	29	28	21	2	2
	47			49	2	2
ogranicza Pan(i) jedzenie mięsa lub nie je go Pan(i) wcale	8	26	33	33	1	0
	34			66	1	0

Wedle deklaracji badanych ogromna większość z nich segreguje odpadki domowe (95%), nie marnuje żywności (93%), używa energooszczędnych sprzętów AGD (92%), unika brania w sklepach jednorazowych, plastikowych torebek (91%), ogranicza zużycie energii elektrycznej (90%) i wody (89%) w swoich domach. Większość dorosłych Polaków unika kupowania produktów szkodliwych dla środowiska (78%), ogranicza zużycie gazu w domu (69%), kupuje produkty w większych opakowaniach, żeby zmniejszyć ilość tych plastikowych (63%), oraz wyłącza z prądu telewizor, komputer, radio, kiedy ich nie używa (58%). Blisko połowa badanych podczas sprzątania, prania czy zmywania używa detergentów ekologicznych lub stosuje środki naturalne (48%), w miarę możliwości rezygnuje z jazdy samochodem (47%), zbiera śmieci napotkane w lesie, na łące, nad rzeką (47%) oraz ogranicza kupowanie nowych ubrań (47%). W mniejszości są natomiast ograniczający jedzenie mięsa lub niejeżdzący go wcale (34%).

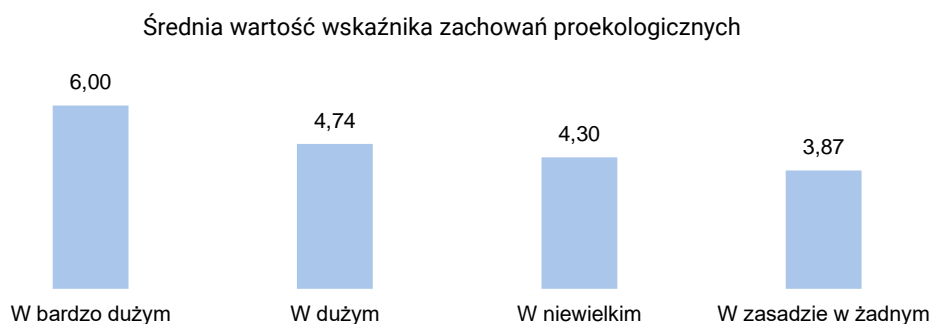
Na podstawie odpowiedzi dotyczących podejmowania różnych proekologicznych działań stworzony został wskaźnik zachowań proekologicznych, opisujący dla każdego respondenta liczbę proekologicznych zachowań w codziennym życiu, których kategorycznie przestrzega. Przy konstrukcji wskaźnika uwzględnione zostały tylko odpowiedzi „zdecydowanie tak”, wyszliśmy bowiem z założenia, że odpowiedzi badanych charakteryzuje pewien stopień deklaracyjności wynikający z pozytywnego wartościowania zachowań proekologicznych. Ponadto przy konstrukcji wskaźnika wyłączone zostały zachowania związane z ograniczaniem zużycia gazu oraz rezygnowaniem z jazdy samochodem na rzecz innych środków transportu ze względu na to, że kwestie te nie dotyczą relatywnie wielu badanych.

Średnia wartość wskaźnika zachowań proekologicznych wynosi 4,99. Wskaźnik ten nie jest silnie zróżnicowany społecznie, zauważyć jednak można, że przeciętnie przyjmuje wyższe wartości wśród starszych respondentów – średnia wartość wskaźnika w grupie wiekowej 18-24 lata wynosi 3,85, natomiast wśród badanych w wieku 55 lat i więcej – 5,38-5,44. Zauważyć można również, że wskaźnik osiąga wyższe wartości wśród badanych z gospodarstw domowych o niższych dochodach przypadających na osobę (wśród respondentów o dochodach *per capita* do 999 zł średnia wartość wskaźnika wynosi 5,7, natomiast wśród ankietowanych o dochodach *per capita* wynoszących co najmniej 3000 zł – 4,46) – zob. tabelę aneksową 23.

Z analiz wynika także, że wskaźnik zachowań proekologicznych osiąga wyższe wartości wśród badanych, którzy bardziej niepokoją się o stan środowiska naturalnego na Ziemi.

CBOS

RYS. 2. W jakim stopniu stan środowiska naturalnego na Ziemi, na całym świecie jest powodem Pana(i) obaw i niepokoju?

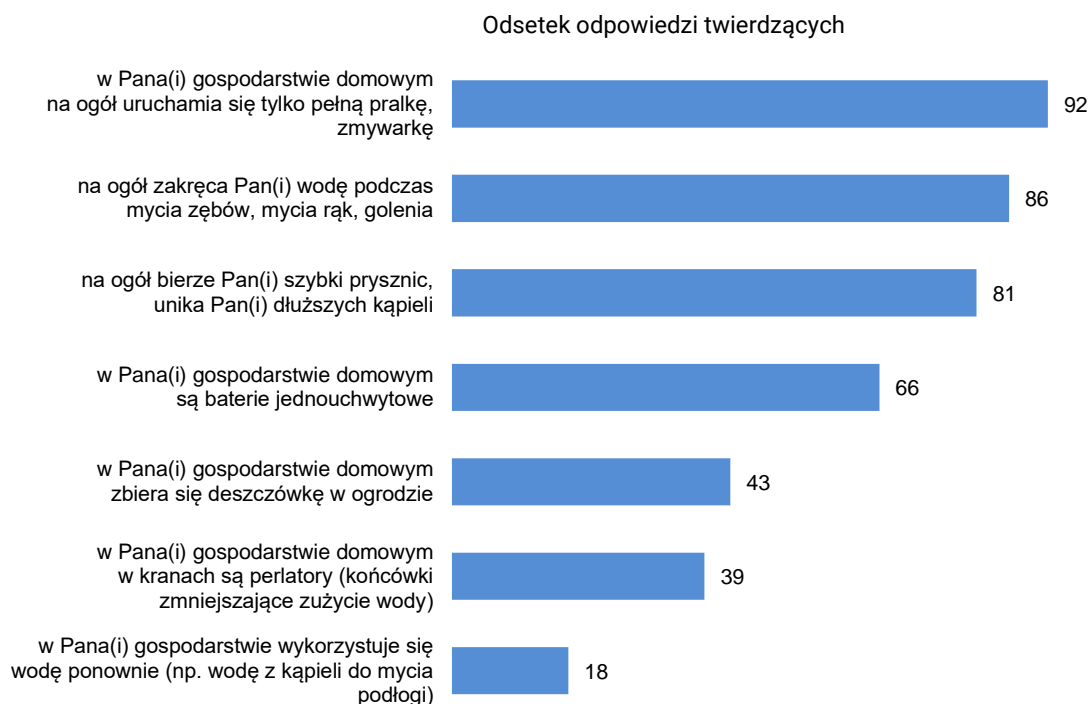

Ostatnio wiele mówi się o niskim poziomie zasobów wodnych w Polsce. Jak wynika z deklaracji ankietowanych, ogromna większość z nich ogranicza zużycie wody w swoim domu. W naszym badaniu pogłęбилиśmy tę problematykę i zapytaliśmy bardziej szczegółowo o różne sposoby oszczędzania wody. Ogromna większość respondentów w swoich gospodarstwach domowych uruchamia tylko pełną pralkę, zmywarę (92%), zakręca wodę podczas mycia zębów, rąk, golenia (86%), bierze szybki prysznic i unika dłuższych kąpieli (81%). Dwie trzecie respondentów ma w swoim gospodarstwie domowym baterie jednoczynne (66%). Ponad dwie piąte ankietowanych zbiera deszczówkę (43%). Odsetek ten na tle pozostałych nie jest może wysoki, lecz

zważywszy na to, że trochę więcej niż połowa Polaków mieszka w domach², a pozostali mieszkający w blokach mają ograniczone możliwości zbierania deszczówki (relatywnie niewielu ma działki lub mieszka na parterze i dysponuje ogródkiem), liczba zbierających deszczówkę wydaje się całkiem duża. Do mniej popularnych form oszczędzania wody zaliczyć można stosowanie perlatorów (39%), a najrzadziej praktykuje się ponowne jej wykorzystywanie do innych celów (18%).

CBOS

RYS. 3. Proszę powiedzieć, czy:

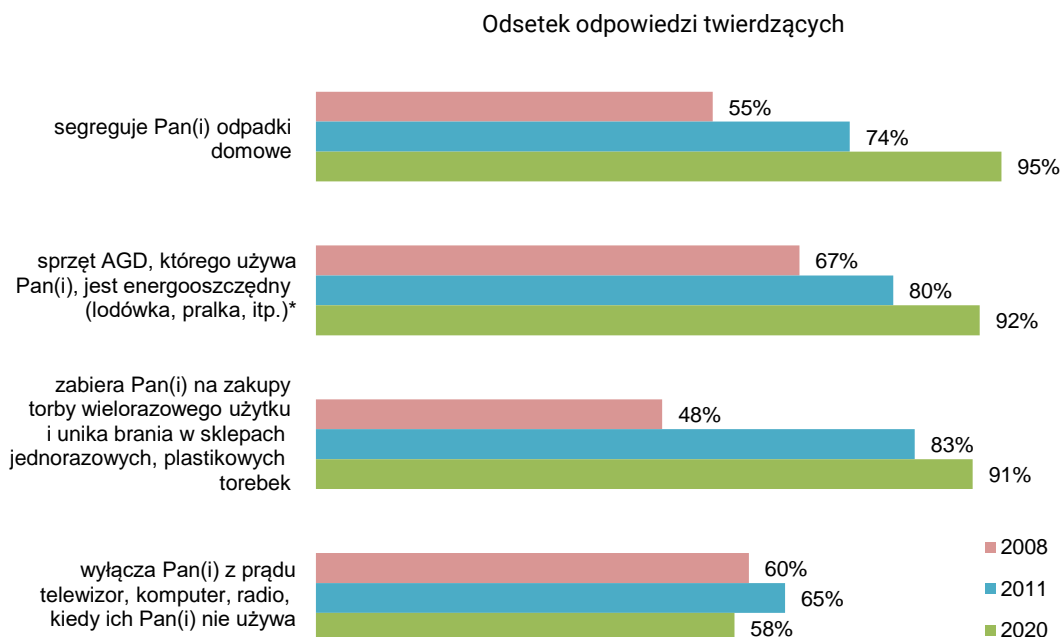

Warto zwrócić uwagę na zmiany, jakie zaszły w działaniach na rzecz środowiska naturalnego Polaków w ciągu ostatnich lat. W porównaniu z rokiem 2008 bardzo wyraźnie wzrosły odsetki badanych segregujących odpadki domowe, używających energooszczędnych sprzętów AGD oraz zabierających na zakupy torby wielorazowego użytku, co ma związek z wprowadzonymi zmianami w prawie. Obecnie segregowanie odpadków domowych jest już obowiązkowe, a jednorazowe plastikowe torebki w sklepach są odpłatne. W stosunku do pomiaru z roku 2011 zmniejszył się natomiast odsetek badanych wyłączających z prądu telewizor, komputer czy radio po zakończeniu używania³.

² [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Distribution_of_population_by_dwelling_type,_2018_\(%25\)_SILC20.png](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=File:Distribution_of_population_by_dwelling_type,_2018_(%25)_SILC20.png)

³ Zob. komunikat CBOS „Zachowania proekologiczne Polaków”, luty 2011 r. (oprac. K. Wądołowska).

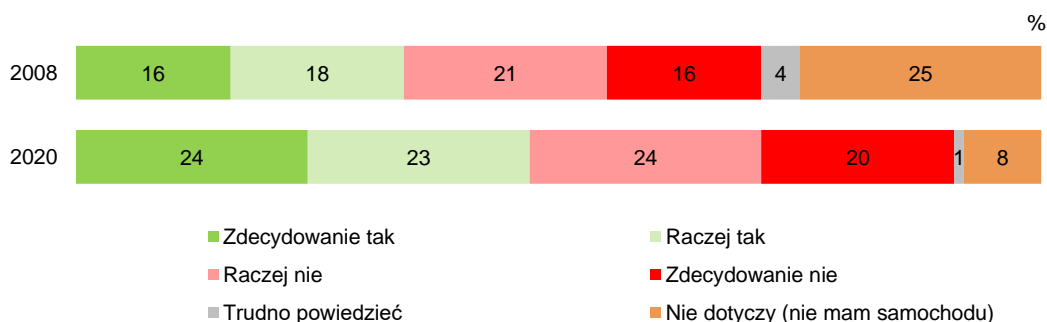
RYS. 4. Proszę powiedzieć, czy:

* W latach 2008 i 2011 pytanie brzmiało: „Czy ma Pan(i) energooszczędny sprzęt AGD (np. oznaczony jako klasa A)?”

Ponadto w ciągu ostatnich dwunastu lat wyraźnie przybyło rezygnujących z jazdy samochodem na rzecz przemieszczania się innymi środkami lokomocji (z 34% do 47% wśród ogółu badanych, z 45% do 51% wśród posiadających samochody)⁴, a nasz sondaż realizowaliśmy w czasie epidemii koronawirusa, podczas której ze względów bezpieczeństwa wiele osób decyduje się na jazdę własnym samochodem zamiast komunikacją publiczną.

RYS. 5. Proszę powiedzieć, czy w miarę możliwości rezygnuje Pan(i) z jazdy samochodem i jeździ rowerem, autobusem, pociągiem?

⁴ Zob. komunikat CBOS „Czy Polacy dbają o środowisko naturalne”, lipiec 2008 r. (oprac. J. Szczepańska).

W stosunku do roku 2011 nie zmienił się odsetek badanych deklarujących ograniczanie zużycia energii elektrycznej w swoich domach (90%)⁵, wzrósł natomiast ograniczających w nich zużycie wody (z 83% do 89%)⁶. W porównaniu z rokiem 2011 w niewielkim stopniu zmienił się stosunek ograniczających zużycie gazu w swoim domu do nieograniczających tego zużycia, natomiast wzrósł odsetek badanych niemających gazu w domu (z 7% do 19%)⁷. Interpretując te dane, należy zwrócić uwagę, że w ubiegłych latach o te kwestie pytaliśmy nieco inaczej, gdyż koncentrowaliśmy się na perspektywie ostatniego roku. Wydaje się jednak, że ta zmiana nie powinna wpłynąć znacząco na wyniki.

Również uwzględniając perspektywę ostatniego roku, pytaliśmy w ubiegłych latach o unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska, zbieranie śmieci napotkanych w lesie, na łące, nad rzeką. W stosunku do roku 2011 zarejestrowaliśmy wzrost odsetka badanych deklarujących unikanie kupowania produktów szkodliwych dla środowiska (z 72% do 78%), a w porównaniu z rokiem 2008 bardzo wyraźny wzrost odsetka ankietowanych, którzy deklarowali zbieranie śmieci napotkanych w lesie, na łące, nad rzeką (z 22% do 47%).

Obawy związane ze stanem środowiska naturalnego deklaruje znaczna część Polaków, częściej dotyczą one jednak skali globalnej niż lokalnej. Niepokój o stan środowiska naturalnego na świecie wyraża zdecydowana większość badanych, a o sytuację w Polsce – ponad połowa. Niezmiennie od ponad dziesięciu lat, od kiedy monitorujemy tę kwestię, zdecydowana większość Polaków uważa, że ich sposób życia ma wpływ na stan środowiska naturalnego. W porównaniu z wynikami sprzed mniej więcej dekady odnotowujemy wiele pozytywnych zmian, jakie zaszły w działaniach na rzecz środowiska naturalnego podejmowanych przez zwykłych ludzi. Poprawa ta dotyczy nie tylko zachowań, które objęte zostały dodatkowymi regulacjami – takich jak segregowanie odpadków czy korzystanie z toreb wielorazowego użytku – ale również innych działań, np. rezygnacji z jeżdżenia samochodem, całkowicie dobrowolnego zbierania śmieci napotkanych w lesie, na łące, nad rzeką czy też unikania kupowania produktów szkodliwych dla środowiska.

Opracowała

Małgorzata Omyła-Rudzka

⁵ W roku 2011 pytanie brzmiało: „Czy w ciągu ostatniego roku starał(a) się Pan(i) ograniczać zużycie energii elektrycznej w swoim domu?”.

⁶ W roku 2011 pytanie brzmiało: „Czy w ciągu ostatniego roku starał(a) się Pan(i) ograniczać zużycie wody w swoim domu?”.

⁷ W roku 2011 pytanie brzmiało: „Czy w ciągu ostatniego roku starał(a) się Pan(i) ograniczać zużycie gazu w swoim domu?”.